

tu obitavanja čovjekova. — Čovjek pripada zemlji (jer njome hodi) i ona njemu (jer mu je nalog hoda) (!) ali nipošto u smislu posjedovanja ili prisvajanja jedno drugoga. Čovjek nikakvu vlast nad zemljom ne može uspostaviti, a ponajmanje kada je želi uhvatiti u svoje planove i prilagoditi je zahtjevima tehničkoga proizvođenja. Zemlja tako biva sustegnuta. Stoga ne zvuči paradoksalnim kaže li se da, usprkos svekolikom znanstvenom i tehničkom napretku našega svijeta, mi danas sve manje i manje znamo o tome što je zemlja. — Ali, kamo nas sad upućuje pjesnikovo *tuda*? — Na nalog i na zapovijest: da se ide. Jer, svagda, zemlja je nalog jedan. Za ovaj pak, imajmo ovdje riječ *phýsis*: u-svjetlost-dolazanje, nicanje, izlaženje; biti tu, od »prirode«, u svjetlu i vidjelu. Otuda k tome pripada još naše vid, također. — Čovjek je od zemlje viđen. Utoliko, ova jest nalažuće mu JESTA. A što zemlja uvijek čovjeku nalaže? — Jedno: rasti: biti ukorijenjen duboko u nju i istodobno širiti se prema beskrajnim prostranstvima neba. Čovjek treba da je zemaljski i nebeski, istodobno. — Ali, i drugačije, kako je nasljedovano još u Grčkâ, *phýsis* imenuje, također, jedno proizvođenje (*poiesis*). No, koliko u tom smislu zapovijest *tuda* stoji u vezi s grčkim *phýsis*? — Proizvođenje, svagda, jedno je iznošenje iz tame na s-vjetlost i vid-jelo. Tako i ono na što *tuda* ukazuje vođeno je nastojanjem da se skriveno dovede u neskrivenost. A način, na koji to raskrivanje se zbiva, naziva se, grčki, *tehné*.*

Ali, kamo smo mi to, nakon pitanja o odsustvu traga, kako to imenuje pjesma Nastasijevićeva, dospjeli: do razmatranja o *phýsis*-u i *tehné*-u? Nije li se tako isuviše udaljilo od naše »teme«? Nije li to, saobrazno onome gore, također jedno besciljno lutanje i metež? — Nipošto! — Navedimo, u tom smislu, samo ono što donosi prva strofa šeste pjesme ciklusa PUT:

I znam,
i ledi me znanje, —
šturo je ovo,
stopa u stopu tkanje.

Što je to, na kraju ciklusa, imenovano, ovdje? — Jedan *phýsis*, jedan *tehné*, također, ili primjerenije još, *Poiesis* jedan, *Proizvođenje*. — Posljednji stih najbolje to iskazuje riječju *tkanje*. U Nastasijevića, ovo pak jest svagda i isključivo *pjesničko tkanje*. Tako i u stihovima:

Gine tkač,
i gine tkanje, i vlat.
Al' čudno nepogiba mir
zlatali zri,
gde ginulo se i tkalo.

(POGLED 3, 6)

A, s druge strane, *hod* ciklusa PUT uvijek je *pjesnički hod*, te, takav, pokušaj izlaska iz mrkline i netraga i dovođenje do svjetlosti onoga što JEST. Tako, također, i jedno samopotvrđivanje je ljudsko. Podarujući pak hoda pjesniku još iskustvo je: sred svekolike mrkline što se razastire uokolo, prekrivajući bitne tragove nadahnjujućih prvina, pjesnička riječ je raskrilacena. Stoga onome:

nema traga

i ovome:

šturo je ovo,
stopa u stopu tkanje

odgovara Hegelovo: »Ali mi više nemamo apsolutne potrebe, da neki sadržaj prikazemo u obliku umjetnosti. Umjetnost je za nas, prema svom najvišem određenju, prošlost.«¹ — I, na taj način, sužavajući ovo izlaganje na neophodne zaključke, ističemo: umjetnost u našem vremenu ne pojavljuje se kao proizvod u najvišem smislu riječi, saobrazno grčkome *phýsis* i *tehné* (*Poiesis*). Pjesnik sve manje i manje uspijeva čuti priziv zemlje (bitka): *tuda*, jer svi su već tragovi zatamnjeni. Njegovo *evo* bezdani je kriik u metežu našeg svijeta što ga i dalje nazivamo još životom. — Momčilo Nastasijević, u tom smislu, rijedak je pjesnik među pjesnicima jer je uočio noć što se posvuda rasprostire uokolo, jer je opjevao odsustvo tragova na putu pjesništva, te iz iskustva osjećaja pripadnosti zemlji (bitku), njenom vlastitom *poiesis*, uzmogao čuti i jedno, mnogima već nijemo — *tuda*. A ovo, nalaže mu beskrajnu strepnju u noći svijeta i vlastitoj noći, da se trpi i da se izdrži. Momčilo Nastasijević, u tome, i uspio je.

1 Zvonimir Mrkonjić, *Izum beskrajâ*. Matica hrvatska, Zagreb 1971, str. 162.

2 Kostas Axelos, *Uvod u buduće mišljenje. Na putu k planetarnom mišljenju*. Stvarnost, Zagreb 1972, str. 71/72.

3 Moris Blanšo, *Eseji*. Nolit, Beograd 1960, str. 198/199.

4 V. Martin Heidegger, *Der Feldweg*. Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 1962, str. 3.

* Naše ukazivanje rukovođeno je ovdje slijedećim: tri oblika čovjekova susreta s bićima (Aristotel) — *theorin* — promatrati, *prátein* — djelovati, *poiein* — proizvoditi — moguća su tek na temelju Proizvođenja bitka samoga (*Poiesis*). Kao takav, *poiesis* jest utemeljujuće zajedništva *phýsis*-a i *tehné*-a, budući da i jedno i drugo karakterizira proizvođenje bića. (V. Aristotel, *Metafizika*, *El*, 1025 b. Kultura, Beograd 1971, str. 138/139). U tom smislu, *tehné*, bitno, po *Poiesis*-u, pripada, također, onom *phýsis*, i obrnuto.

5 G. W. F. Hegel, *Estetika I*. Kultura, Beograd 1952, str. 49.

g. šefran: zaštitnici trava II

radovan beli-marković

MAŠINSKI ELEMENTI

1.

U dnu dvorišta, u crnoj baraci od katranisanih dasaka koje su cmoljale na suncu; nastajala je — rasla — naglim promenama oblika sve nas zbunjajući — smrtonosna, nepredvidljiva, napačaka, prevratnička, samoživa, preteča i opsenarska, nasledna, kao bolest i iscrpljujuća, antidruštvena i — kao takva — prokazana; no, u svojoj dubljoj suštini, nesumnjiva i neosporna a možda čak i svespasavajuća

MAŠINA

životno nedelo tragaoca i zaludnika Vladimira Šustera, moga oca-sušičavog apostola nove vere u moć tehnike, malog inkvizitora, velikagomučenika obeleženog tragedijom ponovnih otkrića najvažnijih zakona koji utemeljuju fiziku, ljubavnika glancpučerke Aspazije Pantazićević, s kojom je šetao u predvečerja a sad ne šeta više.

2.

Neopisiva, ničem doli samoj sebi nalik, lišena svake svrhe, bašnoslovna sprava, između svojih zupčanika, opruga, točkova, lajštangli, federšticni, štaufferica, zihersajbi, utenzilija, klipova i kožnog remenja, kao od šale, propušta čitavo jedno doba i — onako uzgred — moje detinjstvo koje mi, prosto, bi izdrapano u sasvim sitne komade i dronjke.

Sanjao sam je noću. Bežao od kuće, zbog nje. Odlazio daleko u polje, da kraj presahle reke slušam kriike ptica u vazduhu.

Gladovao. Ocu se, međutim, nije moglo daleko umaći. Sustizao me i tulkao. Vezivao i kinjio na stotine načina. Najposle, vraćao me u staru šupu; pred lice Mašine.

Uvidao sam da mi nema spasa. Noge su mi bile privezane za ogromni kolski točak. Mogao sam se kretati samo u radionici i to uz velike napore. Mislio sam da me to bog kažnjava za smrt majčice moje, Teofanije, jer sam život svoj počeo zločinom: Cepajući vrata od utrobe, naneo sam joj strašnu ranu i ona je u mukama svršila i u žeđi neutaživoj. Krišom sam se molio i ispaštao klečeći na zrnevlju golim kolenima. Posle me je bolelo vađenje tog duboko zarivenog zrnevlja; kao kad su mi čupali zube. Niotkud nije bilo pomoći.

3.

Pokušavao sam da naudim toj apokaliptičnoj spravi tako što sam, gušeći svoj strah, ustajao noću; da joj skidam pojedine delove, koje sam bacao u baštenski korov, ali to nije pomoglo: Namesto bačenih delova — na koje se niko nije ni osvrtao — dolazile su desetine i desetine novih. Mašina je imala bezbroj svojih opačina i njen razvoj je — kao u kancerozne izrasline — bio nepredvidljiv: Jednog dana se, kao iz ljuske pokvarenog jajeta, ispilila i iz same šupe, raskovala katranisane daske i krenula da osvoji životni prostor u bašti; te tako dolazi do pronalazanja onih krišom demontiranih i bačenih delova!

Otac je te delove gorljivo iščistio i ponovo ih ugradio a mene je dugo šibao. Ruke su moje bile spletene oko žbica jednog zamajca a zubi zariveni u nekakvo gumeno crevo. Nisam jaukao.

Videlo se da je Mašinu nemoguće zaustaviti; i da se ona visoko izdigla iznad svrhovitosti i dnevnih potreba, te da je svaki deo — u bilo koje vreme — dobro došao i još bolje nađen; a oni delovi, koji nisu ugrađeni, da slobodni su samo zato što se još ni čulo nije za njih.

4.

Znao sam da se dugotrajnim sanjarenjem razvija i ulepšava predmet ali Mašina je nezasiito gutala sve oko sebe i rušila je u zametku svu moju ljubav koju sam, s početka, mislio da joj poklonim. Ocu sam, uostalom, bezbroj puta, pod šibom, obećavao da ću je zavoleti.

Mog plišanog medveda su rasporili. Izvadili iz njegove utrobe kućinu. Natopili je smolom i njome zatisnuli neke cevi. Belog drvenog konja privezali čeličnim užetom i obesili ga kao protuteg jednom zamajcu. Materine haljine i svilene košulje Vladimir Suster je parao i davao garavim šegrtima da brišu, njima, svoje masne šape. Oni su se bestidno cerili nad delovima njenog naročito intimnog rublja. Nije preterano kazati da je otac, sve češće, razložnost zamenjivao mahniitošću. U njegovom pristupu materiji, koja se ticala same Mašine, bilo je sve manje istraživačkog a sve više svešteničkog. Gorljivo je sprovodio naročite rituale prilikom prizivanja nadahnuća. Svojim istupima ponekad zbušnjivao i same šegrtе.

Uspeo sam nekako da sakrijem poslednju srebrnu viljušku iz naše kuće. Nisam mogao da dozvolim da bude pretopljena. Privezao sam je tankim kanapom i okačio o tavansku gredu. Odlazio noću da je dodirujem i da, njome, izazivam naročite zvuke koji su prizivali jedno minulo doba. Dane i noći pre mog sećanja. To je, ujedno, i moj prvi susret s magijskim radnjama, nastao iz najdublje potrebe za poznanjem i iskupljenjem sopstvene krivice.

Gospođa Aspazija Pantazijević, krišom me upućuje u tajne magnetizma. Ustanovljava da sam izvanredan *medij*. »Daj se češće šibati« — šaptala mi je u tami — »jer će ti se uvek javljati majčica«. U njenoj sobi stari »fortepijano« sâm je svirao umirujuće melodije. Sedeo sam joj u krilu i gledao kako u tamu tonu bele dirke. I usnivao sam ponekad uz te zvuke. »Da od majčice dobiješ stisak ruke i poljubac — govorila je gospođa Aspazija — »potrebno je veliko ispaštanje; zato se moli i, ponekad, uzimaj u šake ugallj koji gori!« Slušao sam je kao opčinjen, u velikom iščekivanju. »A da vidiš i čuješ sve ono što se oko nje dešava« — nastavljala je — »valja, po učenju sestara Foks, da za čas svučješ svu svoju odeću, kako bi se uzneo od bestelesnosti!« Zbunjivale su me vrlo sve te komplikovane radnje ali sam se ipak svukao i moj put u bestelesnost otpočinje pod mnoštvom podsuknji gospođe Aspazije Pantazijević. Tri puta zaredom telo mi se grči i opušta u njenom naručju, uz neobjašnjivu lupu u zidovima, svirku »fortepijana« i šuštanje bele svilе koja je mirisala na lavandu, kao očeva kosa iz vremena njihovih dugih subotnjih šetnji, kada su se upućivali ka groblju još pre nego li sunce zađe.

Od tada sam, još više, bujanje Mašine stao osećati kao pretnju. I sve sam činio da zametnem svoje tragove i da se nađem u sobi gospođe Aspazije. Pod njenim suknjama.

5.

_____ i tek pošto su kratkovidni službenici »CIJANA« (zavoda za dezinfekciju, dezinfekciju i deratizaciju), uneli, u našu kuću, gumena creva i naročitu tečnost odvratna

mirisa — otac je otegao od zarazne žutice — osetih svu zaludnost njegova rada oko Mašine koja se, kao svaki ljudski san, u nenadnom času, morala razgraditi i srušiti; čemu se vrlo radovala moja netvoračka glava — tom, za neke, prebolnom saznanju: Da nema trajanja.

Očeva smrt, osim toga, beše i prelomni trenutak. Objavljuje konačan raskid s Mašinom. Smrt — kurčlus na njihovoj vezi, kosmički događaj koji ih zauvek deli. Od tada:

NJEGOVA

*majstorska
pomama
askeza i
žrtva*

NJENA

*mogućnost i
moć
daleki smisao i
dan objavljenja*

SKRAJNUTE SU NA OTPAD LEŽE NA GRADSKOM GROBLJU;

nakon čega je meni ostalo nešto prostora za disanje i život.

6.

Inače je neosporno da je gradnja mašine otpočela u vreme velike oskudice u hrani: Moj ljudi otac privezuje me za krevet jer sam krivo govorio sa ljudima iz uprave prihoda. On, zatim, vitla komadom gajtana poviše moje glave: »Nisi smeo kazati da si povraćao velike komade džigerice!« — urla mi pravo u uvo i odlazi da navuče umoljanu firangu i da zaključa vrata — »U ovoj kući jede se skromno i tako će biti do daljega!«

Posle batina, nastavljali smo sa radom.

Nemoguće je bilo, u svojoj sili te gvozdurije, pronaći dva dela, dva mašinska elementa, koji bi odgovarali jedan drugom. Otac nije mogao podneti moju sporost u pronalaznju delova, baš kao ni pomisao da je daleko dan kad će se, konačno i jednom za svagda, svetu navestiti VELIKA BLISTAVA NESLUCENA MAŠINA: Čudovište, izvan svih stvari i pojava. Svi zastoji pripisivani su mojoj urođenoj slaboumnosti koja je bila kažnjavana kao hotimična!

Kako bilo, neodređivo gvozdeno nakarađe raslo je neslućenom brzinom. Sadržavalo je, u jedinstvu svome, mnoštvo oblića i još više opačina i ja sam s tugom, u rana predvečerja, gledao u gotovo ispražnjen gradski otpad, koji se načisto beše preselio u naše dvorište. Svu tu pustu gvozduriju — kao jedini posrednik između oca i mašine — premerila je stara kolska vaga; kontrolisana nepoverljivim okom Minde Aleksića. Vladimir Suster je, takođe, motrio vagu. Meni je bilo jasno da on ne podozreva krivu meru, nego da procenjuje mogućnost ugrađivanja same vage u Mašinu. Propušta, obuzet vagom, da primeti metalne okvire Mindinih naočara ali, u svakom slučaju, bližio se dan kad na otpadu ništa neće ostati; osim utroba starih vršalica iz kojih, noću, izleću jata slepih miševa.

Goreo sam — i pored iscrpljujućeg rada — za gospođom Aspazijom Pantazijević. U tajanstvu njene sobe svlačio sam se sasvim mirno a ona je usnama doticala ozleđena mesta na mom telu i plakala zbog njih.

Dosetio sam se, nekako, da bi ona mogla voleti jorgovan i pojavljujem se, jedne večeri, s velikim buketom tog modrog cveća. Tek što je zamirisalo, u sobi, sâm od sebe oglasio se »fortepijano«. Ona je ležala u krevetu i čekala me. Padam joj u naručje. Slušam kako mi govori: »Neverovatno je kako si pogodilo da je i pokojnica volela jorgovan!« Polako se, zatim, plete priča O TOME KAKO SU NEKAD OD TOG CVEĆA DVE NAJBOLJE KAMARADESE ČITAVE VENCE SPLITALE ZA SVE KUĆE U GRADU I KAKO SE POJAVIO VLADIMIR SUSTER KRUT U STAVU I OPHODNI DA IZNENADA ZAPROSI RUKU MAJČICE MOJE TEOFANIJE a »fortepijano« je svirao sve tužnije i sve tiše; dok su u tami lelujale bele zavese.

Čaroliju razbija prasak motora koji su šegrti isprobavali u dvorištu. Ustajem i oblačim se. Po golotinji gospođe Aspazije razbacujem sve one cvetove.

7.

Vladimir Šuster je bezgranično verovao u svoj zanat. Dokaze, za tu gotovo nepojmljivu veru, treba tražiti u načinu vađenja mog zuba: Četvorokraki kutnjak mi je bio iščupan, uz pomoć šegrtа, tako što su mi ruke bile stegnute u mengele! Otvorio sam usta toliko da su mi se potpuno izlebile villice. Osetio sam na jeziku hladan i neodređiv ukus metala. Vladimiru Šusteru moralo je biti jasno da nisam mogao zinuti koliko je to potrebno za gutanje klešta; ali on je, ipak, pritegao mengele za još čitava dva navoja. Klješta su mi, skupa s kvarnim zubom, iščupala i komad jezika. Neodrživa je, prema tome, očeva tvrdnja da sam mucao od rođenja. Po košulji mi je bilo dosta krvave pene. On je, zatim, izleteo u dvorište. Visoko iznad glave uzdizao je klešta i svoj kutnjak; kao dokaz neprolaznog svog umeća. Ig-rao je, zaslepljen suncem, neku svoju ritualnu igru; a oko ogreade se okupljao zaludan svet. Najzad je došao šegrt Carapić da mi oslobodi pomodrele i gotovo zgnječene ruke. Kraj svih

bolova, dok mi je zujalo u ušima — oslonjen o nakovanj — uspevam da umotrim i neka ulična dešavanja: Ulazi bogalj u kavanu, omanji sprovod skreće u levo, seljanka potpuno ozbiljno vozi bicikl i voz prolazi.

8.

Rad na mašini se, međutim, nastavljao.

Problemi koji su se javljali u toku njenog sklapanja bili su, po mom osećanju, filozofske prirode. Tu, svakako, ne treba gubiti iz vida ni mistično ishodište oćevih nastojanja. Napose: Njegovu eshatološku nastojanost. Naime, kad bi se u svojim konturama, čitav posao struktuirao u samo jednu jedinu zagonetku — čije je rešenje moglo doneti tek samo providenje — neumitno se, kao smrt, pojavljivao kakav kapriciozni šaraf ili namćorasta opruga — koje nikako nije bilo moguće zaobići i prevideti — i sve se brzo pretvaralo u gomilu rasutih delova, koji nisu budili nadu u svoj mogući sklad; i posao koji smo radili bio je vazda u otpočinjanju. U nastojanju da prevladamo otpadski kaos kao prirodno stanje sve te gvođurije.

Slutio sam da Mašina boluje od sebe same. Da je buduća njena snaga objavljena upravo sadašnjom slabošću; i da je klica raspada — budući demon njezinoga rasta

o, moj bože! Tako sam mislio a usta su mi bila zatisnuta nautljenom krpom i u prašini sam ležao, povazan, prožet osećajem blizine kokošijeg kljuna.

9.

Sam izbor delova bejaše gotovo simbolična radnja. Danima se — mada nije bilo moje da o tome lupam glavu — pitah šta ugraditi u Mašinu?

— Da li točak od bicikla (*put, rulet, sudbina, večno vraćanje istog*,

- Žice starog kišobrana (*pad*,
- Mišolovku (*kosmičku zamku, gubilište*,
- Kolski točak sa opnama od krila slepih miševa, između žbica (*spravu iz rekvizitarija gospođe Aspazije Pantazijević*) —?

A moralo se ozbiljno razmišljati i o gusenicama koje su se, u jednom mom snu, beskrajno odmotavale sa nekog do mlhavosti usijanog tenka i nestajale u ljubičastoj magli koja se podizala sa moćvare. Spas su, možda, nudile samostalne i izvanvremenske kretnje zupčanika oslobođene iz sklopa ogromnog ujakovog časovnika, koje su, takođe, predstavljale jednu moju noćnu pustolovinu; ili je, pak, suština zagonetke ležala na provaljenom bolničkom krevetu, u licu starog stražara otpada, Vasilija, koji je polako umirao među balama stokiranih krpa, odnoseći ko zna kakve tajne u hladnu ilovaču našeg zapuštenog groblja? Trebalo je videti čime izgleduje točak starijske vršalice u koji su uprte beznadežne njegove stražarske oči; čime, opet, bodljikava žica i vatrogasni šlem u kome je, pod paukovom mrežom, sahnula ustajala kišnica ili nečija smrdljiva mokraća. Potpuno se obavestiti o kulkama građevinske dizalice koje su se nadnosile nad zgnječenom ptičijom krletkom; o donjem postroju prastarih dečijih kolica i o mehanizmu rashodovanog akušerskog stola na kojem se u sparnim danima odmarao Minda Aleksić, puštajući da mu na ranjave nožne prste sleću muve. Tek bi tada — po mom mnjenju — trebalo početi sa istraživanjem tačke, ose, oko koje bi Mašina mogla da se okupi i da se ostvari. Jer, pronalaženje njenog najranjivijeg mesta, upravo bi značilo otkrivanje životnog joj ćvora; centra njene snage. Ali o svojim mislima nisam mogao govoriti Vladimiru Šusteru. Vladimir Šuster imao je napretak svojih misli i briga. Dovoljno je bilo i to što sam, najzad, shvatio da se od Mašine i ne treba previše ograđivati i da, možda, spas treba potražiti u sopstvenom uzidivanju u njen besmisao —, da je zaboravljanje na sebe najbezbolnije približavanje njoj i, pritom, najuspešnije bekstvo!

10.

Ako uopšte beše ispravno moje shvatanje; zaključih da je Mašina MOLOH i da je EKSPLOZIJA jedina prava mera oćevne težnje za njom.

11.

onda je stalo proticati jedno dugo i dosadno vreme prašine i muva. Stali su se ređati tromi dani Narodne tehnike, Bugarskog državnog cirkusa, američkih sireva. Većeri cveća i bleh muzike na trgu. Jutra sušenja čaršava posle mojih mokrenja u snu. Otuzni časovi propisanja nokšira iz sobe starog šećeraša Dragoljuba. Neodređivo međuvreme štipanja vrelim žaraćem, izgubljenih pogleda niz blagu perspektivu patosnih dasaka, koje su bazdile na kaustičnu sodu, uz otegnuto

brojanje fijuka predvojenog gajtana, časova bolne slasti ispaštanja i tupog zurenja u prašnjavu glavu »Singerice« —, reću: Upućivanje u tajne zanata, traganje za *bitkom* Mašine, ličilo je na dug i strašan san iz kojeg sam se probudio lomnih udova, pun krvavih masnica i olakšan za mnogo kilograma.

Gospođa Aspazija Pantazijević pričala mi je o obožavanju đavola i o Selimi Beke, koju su istovremeno nadahnjivala tri duha. Pod njenim uplivom, izmislio sam tajnog boga. Izmislio tajni jezik kojim sam *Mu* se obraćao. Gospođa Aspazija se slagala sa gledištem američanskog vidovnjaka Devisa, koji je tvrdio da duh umrle osobe ne biva — odmah posle smrti — pametniji i oštroumniji; i da je značajno to što, bar, ne biva ni gluplji ni grublji.

Nije pominjala više majčicu moju, Teofaniju. »Fortepijano« je svirao sve beznađežniju muziku. Gospođa Aspazija se, jedne večeri, otkrila kao sasvim stara žena i ja sam s neskrivenim gađenjem skrenuo pogled sa njenih opuštenih dojki. »Preboleo si majčicu« — rekla mi je — »i sad me ostavljaš!« Upalila je, zatim, svetlost i dok sam odlazio, preko stepenica mi se, pred korakom, prostirala njena izlomljena senka. Pokušao sam da ne stanem nogom na tu senku ali mi se ona đavolski vešto podmetala pod stopala. Ne samo na stepeništu, nego i na putu do kuće; kroz tri ulice.

Još i sad, kad se probudim i ustanem iz kreveta, osetim ponekad, pod svojim bosim stopalima, kosu gospođe Aspazije i njenu mirišljivu kožu. Začujem, u noći bez meseca, krik: »I ko me ostavljaš!«.

12.

I, najzad; posle neostvarene nakane da se bacim s tornja crkve Sv. Petke — I da noćnoj tami predam svoju dušu iščupanu iz tela Mašine —, dakle: U času najvećeg mog poniženja, s očajničkim osećanjem podložnosti, bacam se na posao.

Osećao sam se k'o da sam iz visine skočio u nesaglediv vir pa tonem ka muljevatom dnu, dok oko mene promiču zamajci, opruge, zupčanici i priručan alat. Mehurici vazduha i svuda prisutne oči, riblje oči, Vladimira Šustera.

Na crnu čizmu svog ludog oca pljujem sukrvicu. On mi pri- država glavu i ne vidi tanak mlaz koji klizi niz zboranu saru. Radionica je htela da joj se predam. Da sve što je njeno postane i moje.

Kovački je meh već uzdisao umesto mene. Ralje kombinovanih klešta tražile su, u mraku, moje uvo. Približavao se hrpav studeni jezik turpije. Pucala velika provalija bureta s hladnom vodom za prekaljivanje i povratak k svesti. Lica svoga u toj vodi nisam mogao ugledati. Svaki moj prst bio je moguće stablo za narezivanje milimetarskih navoja. Čekao sam da vidim hoće li me, u livačkom loncu, poneti ka ognju.

Jer izaći se moglo samo posredstvom dimnjaka sa užarene kovačke vatre,

dok se na raspaljenom ugljčevlju grči kožna rukavica,

i dogoravaju peševi masne radničke bluze,

u opštem požaru i jari,

dok plamen puzi uz trakslovane noge porodičnog stola iza stakala koja se žare i uvijaju unakarađujući pogled na ulicu i na jedno krčljivo drvo oblepljeno požutelim smrtonicima i plakatima za dobrotvorne zabave

i zato sam samo kratko i prividno uživao u slobodi, iza smrti Vladimira Šustera, moga oca.

Sećao sam se reči gospođe Aspazije Pantazijević, koja mu je i sklopila oči: »Mrtvoga ne mrzi strasnije nego što bi te on mogao pogledati!« Smirili su se besovi u meni i ja sam, čak s tugom, gledao u Mašinu koja se stala rasipati i isponova vraćati na otpad. U kaos, posredstvom stare kolske vage.

U knjigama Minde Aleksića *ulaz* je apsolutno odgovorio *izlazu*; i, po njemu, ništa se nije ni dogodilo.

13.

Ali bačena klica je ipak morala da prokljia: Mašina se ponovo javila. U meni.

Poznao sam da je nedovrhnuljivost upravo njen *bitak*; a neupotrebljivost — osnovna namena.

Da sam njen najglavniji deo a Ona — moja mogućnost među zvezdama!

14.

U mojim sveskama puno je iscertanih planova. Zaboravio sam gospođu Aspaziju. Majčicu moju Teofaniju. Ne verujem više u duhove.

Lutam po otpadima i bunjištima. Prikupljam delove. Nisam ni srećan ni tužan; postojim i to mi se dopada.

A na toranj crkve Sv. Petke i ne pomišljam više, osim kao na deo buduće moje Mašine.

Krst ću samo mesingani staviti ocu više glave i sjajnu metalnu jabuku u kojoj će se sažiti sva zemaljska svetlost.